

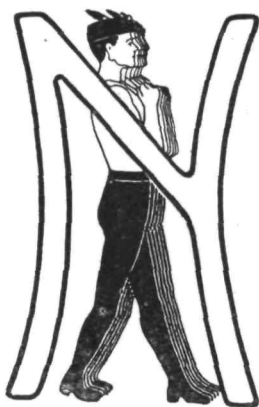

SVEN HEDIN — F. PALNAK:

Za morjem.

(Dalje.)

8. KANADA IN VELIKA JEZERA.

ekaj dni potem je stopil Ivan v službo velikega parnika, ki spravlja iz kanadskih gozdov v Čikago les in vozi po Mišigenském jezeru proti severu. Njegov najbližji tovariš je bil Anglež, ki je razkladal na dolgo in široko o neizmernih prostorih, ki zavzemajo severno polovico v Severni Ameriki.

»Da veste, Kanada je angleška naselbina, in za Indijo in Veliko Britansko je to najdragocenejši kamen v kroni angleški.«

»Zakaj pa je Kanada tako dragocena? Kolkor jaz vem, je prav redko naseljena.«

»To je res, ljudi tam ni dosti. Samó sedem milijonov 200 tisoč prebivalcev ima.«

»Skoraj toliko ima vendar tudi vaše glavno mesto London?«

»Da, in vendar je Kanada skoraj toliko kot vsa Evropa in večja kot Združene države v Severni Ameriki. Dežela se razprostira tako daleč na vzhod in zapad, da zavzema četrtno zemeljskega obkrožja. Če se peljete s kanadsko pacifik-železnico iz Montreaula v Vancouver, ste prevozili 4700 kilometrov! No, zdaj si lahko mislite, kakšen dragocen zaklad je tako velik svet za svojega posestnika.«

»Gotovo, potem je Sibirija za Ruse tudi; tukaj so prebivalci prav tako redki.«

»Ravno tako. Ampak v Kanadi dajejo njive in bregovi, gozdovi in vde neizmeren dobiček. Kar se izvažajo žita vsako leto iz Kanade, je vredno nad pol milijarde. In potem dobiček pri zlatu! O ribah in kožuho-

vini še ne govorim ne. Angleško gospodstvo se razteza v Severni Ameriki takorekoč med dvema zlatima rudnikoma. Na najskrajnejšem vzhodu ima Novo Fundlansko, na najskrajnejšem zapadu pa Klondike. Nikdar ne pozabim mrzličnosti po zlatu, ki je prevzela pustolovce po ysem svetu, ko se je zvedelo, da se dobiva v kremenčevih in peščenih strugah reke Jukona polno zlata. Tudi jaz sem bil med njimi. Pravo razbojniško življenje je bilo to! In kako slabo se nam je tam godilo! Za kos prepečenca smo plačevali po dve kroni, za zaboječek sardin pa po pet kron. Kako srečni smo bili, če je ujel lovec losa ali severnega jelena ter prodajal meso po poštenih cenah — za zlata zrna. Stanovali smo skupaj v slabih šotorih in neznansko prezebali. Strašni viharji so tulili pozimi, in dostikrat je padel toplomer na petindvajset stopinj pod ničlo. Potem pa še delo, da smo dobivali to vražje zlato! Tu zgoraj je zemlja vedno zmrzla, in taliti jo je treba z ognjem, da se lahko dela. Počasi so se sicer razmere izboljšale; na zlatišču je nastalo malo mesto, in marsikatero leto je prineslo za čisto zlato dobička čez sto milijonov kron.«

»In drugi zlati rudnik?«

»Je Nova Fundlanska! Gotovo in pošteno podjetje, samo da prav nič manj nevarno kakor Klondike. Mrzel polarni tok prinaša vsako leto velike množine morskih psov, polenovk, lososov, slanikov in ostrig na novofundlansko uselino, kjer lovi več kot petdesettisoč ribičev. Ker donša ta ribji lov na leto dvajset do petdeset milijonov kron, je tudi ta najvzhodnejša obal Severne Amerike zlat rudokop. Poleg tega ima Kanada sicer tudi obsežne zemlje, ki so precej brez vrednosti. Na obali Severnega Ledenega morja nimamo dosti veselja.«

»Čudno, da ima Angleška ravno ta del Severne Amerike!«

»Res je, da je v Združenih državah dosti ljudi, ki mislijo kakor vi ter se jim cede sline po Kanadi. Najrajši bi nam pobrali ves svet, kakor smo ga vzeli mi nekoč Francozom. Ampak zazdaj še obdržimo to dragoceno posest.« —

»Vi se gotovo dobro spoznate po teh jezerih?«

»No, če se vzeti človek deset let po njih okolo, že spozna počasi pomele in zalive in ve približno, kdaj voda zamrzne, kdaj se led tali in kdaj se bliža nevihta.«

»Posebno nevarni menda pač niso tukaj viharji?«

»Da vam povem: vsaj toliko nevarni so lahko kakor na odprtem Atlantskem oceanu, in če začne pihati pošten vetrček, je najbolje za vsakega mornarja, da se ozre po zavarovanem kotičku, drugače najlažje izgubi svojo prtljago. Saj boste videli kmalu sami, videli in slišali boste, kako divja valovje ob obrežju, prav kakor na morskem obrežju. Pa ta jezera; so tudi po svoji površini več kakor za polovico tolika kakor Vzhodno morje pri Evropi. Najsevernejše je Zgornje jezero, največje jezero na svetu. Tu spredaj za onim pomolom pa leži Huronsko jezero. Kaj ni to krasna slika? Ali ste že videli kdaj tako temnomodro vodo, tako tem-

nozeleno gozdovc in tako mirne, svečanotihe bregove? Toliko vam že povem, da kaj takega že nimata pri vas, tam v Avstriji ali odkoder že ste! Srečno!»

9. NIAGARA.

»Škoda, da nismo na Iriškem jezeru,« reče nekoč Anglež Ivanu, ko sta sedela skupaj pri zajtrku, »zakaj na njegovi severni strani leži čudež sveta in največja znamenitost Severne Amerike.«

»Vi mislite vodopad Niagara? O tem sem že precej slišal.«

»Da, tega mislim. Mislite si, da sedite na parniku, ki vozi iz Iriškega jezera v reko, ki teče v Ontarioško jezero. Ontarioško jezero leži sto metrov niže kot Iriško, in nekako na sredini tega pota med obema jezeroma pada voda čez strmo stopnico v globino. Stopnica sama je dolga 900 metrov in jo tvori mogočen apnenčev sklad. Spodaj je skriljavec. Ta se ruši hitreje kakor trdi apnenec, in zato visi zgornja plast naprej, in čez njo pada vsa voda. Ko pa se skriljavec razlušči, ne more držati apnenec sam vse teže; tedaj se odkrušijo tupatam robovi in padajo z mogočnim bobnenjem v globino. Tako gloda vodopad sčasoma svojo stopnico, in vodopad Niagare potuje vedno navzgor proti Iriškemu jezeru.«

»Pa to se ne godi menda prehitro?«

»Seveda ne, za vsak kilometer proti Iriškemu jezeru rabi kakih dvajsettisoč let.«

»Torej bo pa že še na starem mestu, če pridem pozneje kdaj tja!«

»To že, in izgubiti se tam ne morete. Že na šestdeset kilometrov daleč slišite grmenje vodopada, in če pridete bliže, vidite, kako odskakujejo penasti in prašni vodni oblaki petdeset metrov spet kvišku iz prepada. Niagara je gotovo največičastnejše, kar ima svet. Še večji vodopad je bojda pri reki Viktoriji v Afriki. Niti misliti si ne morete, kako majhni se zdite sami sebi, če stojite na mostu nad slapom ali pod njim in vidite, kako polzi kakor olje 8000 kubičnih metrov vode vsako sekundo tiho čez stopnico in se v hipu razbija s strašnim gromom spodaj v voden prah in peno.«

»Mislim, da ne bi bilo preveč prijetno, če bi koga vrgla voda s seboj dol.«

»In vendar se je že našel človek, ki je to poizkusil! Zaradi varnosti pa se je zaprl v močan železen sod, v katerega si je nadeval blazin. Tako zaprtega je nesla voda s seboj; spolzila ga je preko stopnice, kjer je zbobnel v globino. Dokler je bil v mirnem toku, je še veljalo. Ampak potem, ko je udaril spodaj na vodno gladino, ko ga je zgrabil vrtinec in metal ob pečevje kakor žogo, ga pctapljal hitro v tolmune, polne vode... No, pa to vsaj ni trpelo dolgo, in ko je splaval sod spet v mirno vodo, so ga potegnili iz nje.«

»Kako pa je bilo pri srcu temu pogumnežu, ko so mu odprli sod? Saj je moral biti čisto zbit in mehak kakor vosek!«

»To ne, pač pa je bil ves zmešan, in pravijo, da je izgubil spomin. Vsekakor pa je trdil, ko je zlezal na dan, da te vožnje ne poizkusi več drugič.«

»Kaj so napravljeni preko reke Niagare tudi mostovi kakor čez druge reke?«

»Seveda! Spodaj pod prepadom je most iz jekla v loku, ki obseza sam četrtno kilometra. Znamenitejšega mostu menda pač ni na vsem svetu. Nekoč se je hotel posebno pogumen možak izkazati s tem, da je plesal po vrvi nad Niagaro. Napel si je žično vrv z brega na breg ter šel po njej z balancirno palico v rokah.«

»No, temu tudi menda ni bilo prav lahko pri srcu, ko je ostal breg za njim in je napravil prve korake nad belo, spenjeno vodo! Mirno kri in sigurno oko, drugače si izgubljen! Ali pa če bi se pretrgala vrv in bi zdrknil ta pogumnež dol v vodopad? Ali je prišel sploh srečno čez?«

»Prišel in v tem trenutku je postal znamenit mož. Tisoč gledalcev se je na ta način izvrstno zabavalo, in ves dan niso govorili o ničesar drugem.«

»Prosim, povejte mi še, kje ostane vsa ta voda po vodopadu Niagare?«

»V Ontarioško jezero teče, ravno nasproti Torontu, drugemu največjemu mestu v Kanadi. Potem teče na severozapadnem oglu jezera spet naprej in napravlja zavita vodna pota okolo vse polno otokov, ki jim pravijo »Tisoč otokov«. Potem je veletok časih ozek z mnogoštevilnimi brzicami, pa spet širok kakor jezero. Imenujejo ga Veletok sv. Lovrenca ter teče šele od Montreala dalje spet mirno. Pod mestom Kvibekom pa se spet razširi kot lovski rog. Njegov padec je tako mal, da voda vsako leto zamrzne; led je na nekaterih krajih tako debel, da polože nanj lahko tračnice in vozijo po njem težki tovorni vlaki. Ko pa se začne spomladi taliti, je pa blizu njega prav nevarno, in po spodnjem delu mesta Montreala so časih cele ledene gore.«

»Ali je v Montrealu tako mrzlo?«

»Do 35 stopinj, in v severni Kanadi je mraz še hujši. Poletje je v teh deželah prav kratko. Poleti je delo tu na jezerih prav dobro, ko pa pride zima, je pa za vas najboljše, da jo pobrišete.«

10. INDIJANCI.

Pri delu na Mišigenskem in Huronskem jezeru si je prislužil Ivan toliko, da si je lahko privoščil že tako zaželeno potovanje proti zapadu. Namenil se je, da si ogleda velika mesta ter poišče kraj, kjer bi zaslužil toliko, da se vrne domov ter kupi tamkaj lastno domačijo.

Odpotoval je iz Čikaga, pustil za seboj Sen Luj ter se vozil s pacifik-železnico preko Misurija in Kansasa, kjer drvi vlak čez neskončne prerije,

Indijančeva glava

Vstopil je Indianec iz rodu Dakota ter sedel na klop Ivanu ravno nasproti. Ivan ga pozorno ogleduje, kakor bi si hotel biti na čistem, kaj je bolj čudno, ali brezkončna prerija zunaj ali bakrenordeči Indijanec njemu nasproti. Ta je sedel resno in molčal. Šele čez nekaj časa reče:

»Kaj me tako gledaš, bledoličnik, kaj še nisi videl nikdar nobenega Indijanca?«

»Pač, videl sem že dosti rdečkožcev, pa me ni nobeden tako zanimal kakor ti. Kaj pa gledaš venomer tako srepro in resno?«

»Resnost sodi med navade našega ljudstva. Mi nismo tako glasni in se ne smejemo kot bledoličniki. Tudi če v nas vre, smo nazunaj hladni. Imamo pa li tudi vzrok, da bi bili veseli? Od tvojcev smo dobili krščanstvo in plug in šole, pa tudi osepnice in mnoge druge bolezni, žganje in

ognjeno crožje. Od tedaj pa propadamo. Meni pravijo pri našem rodu »Bivol«. Poprej je bilo to častno ime. Danes pa pomeni nesrečo. Ali je že kdaj slišal moj beli brat, da je živel bizon ali bivol poprej v milijonih med skalnatim gorovjem in Misissippijem, med Kanado in Mehikanskim zalivom? Danes je iztrebljen razen malih čred v Jelovstonskem nacionalnem parku in v Teksasu že čisto. Tako se godi tudi indijanskim rodovom.«

»To je res žalostno, rdečkožec. Res ni čudno, če si žalosten. Pa so vsi Indijanci tako žalostni kakor ti?«

»Kaj bi, moj bel brat, ti ne bil žalosten, če bi videl, kako izumirajo zadnji tvojega rodu? Če so rdečkožci, ki niso žalostni, so pa že čisto ebupali. Izgubili so vero v Velikega Duha in upanje, da bi kdaj lovili divjačino v večnih leviščih. Svoje dni je mrgolelo po preriji bizonov. Hodili so kakor Indijanci v velikih trumah od pašnika do pašnika. Na tisoč jih je bilo; sneg je pokrnil travo; mraz jih je pregnal. Odšli so ter si poiskali boljših pašnikov. Morali so čez reko po negotovem ledu; v vrsti so šli preko, drug za drugim; led se je udrl, zadnje črede so tiščale le za prvimi, in utonilo jih je mnogo. — Tudi moji očetje so jih mnogo polovili. Jahali so na poldivjih konjih ter preganjali mlade bika in tolste krave. Konj je vedel natančno, katero žival si je izbral iz črede jezdec. Indijanec je držal v desnici bič, da je poganjal na vso moč konja, v levici pa lok in šep ostrih puščic. Ko se je zadosti približal, je izprožil lok, in puščica se je zasadila živali globoko v meso. Izbral si je novo žrtev, in Indijanec ni jenjal odbirati najtolstejših živali iz črede, dokler je vzdržal konj. Nato se je vrnil k ubitim živalim, pri katerih so že stale ženske z noži v rokah. Kože so porabili za obleko, napravljali so iz njih tudi postelje, sedla, šotore, kite so služile za tetive pri loku in za sukanec, iz kopit so kuhali klej, kosti so postale strojarski noži, iz dolgega podvratka so narejali vrvi, meso pa so použili. — Pa kaj so bili ti naši lovi proti lovom bledoličnikov! Šele ko so prišli ti s svojim veseljem do moritve in svojo dobičkaželjnostjo, so se zmanjšale in zredčile vedno bolj črede bizonov. Ni še dolgo tega. Najhuje so pacifik-železnice. S temi so preleteli beli lovci hitro vso prerijo, izbrali najboljše črede, polegli po dvesto metrov daleč od njih, kjer jih žival ni zavohala, in iz zasede so jih postrelili. Vmes so bili lovci, ki so jih popokali po sto v eni uri! Dobro se še spominjam, kako so nekdanj dirjale male črede bizonov čez tračnice, ko je prišel vlak.«

Pozorno je gledal Ivan visokega, krepko zraslega »Bivola«, ki je sedel pred njim kakor kralj, četudi je imel čez pleča vržen slab rumenkasto siv plašč. V obroču na čelu, ki je držal dolge gladke lase, so tičala pisana peresa, njegova koža je bila rdečkasta, njegove podočnice so stale naprej, čelo je bilo potisnjeno nazaj, oči pa so zrle zvesto, sanjavo in žalobno. Pod orlovim nosom ni nobenih brk. Lice spominja na mongolsko pleme.

»Škoda, da se mora umakniti tak rod kot je vaš. Ali nikakor ni mogoče rešiti ostanka?«

»Na to mislim tudi jaz že dolgo. Ampak Indijanci niso v boju z belimi tako srečni kot črnici. Pred štiristo leti je bilo v Severni Ameriki najmanj pet milijonov Indijancev. Tedaj pa pride prvi bledoličnik, tisti Kolumb, čigar ime duhovi mojih očetov še danes kolnejo na onem svetu. Že on in njegovi prvi nasledniki so ravnali z rdečkožci kot z živino, vlačili so može, žene in otročke v sužnost ter omadeževali svoje meče z našo krvjo. Če bi mogla govoriti zemlja mojih očetov — klic maščevanja bi prevpil grmenje vodopada Niagare!«

»Kaj hočeš s tem reči, da je bil tu mir, preden se prišli Evropejci preko morja?«

»Ne, tisto ne. Naši rodovi so se bojevali med seboj že zdavnaj prej, kot so vedeli kaj o Evropejcih. Napravljali so si nasipe, ki so varovali rod pred rodom. Da, celi indijanski rodovi so že tedaj izumrli v bojih s svojimi sosedi.«

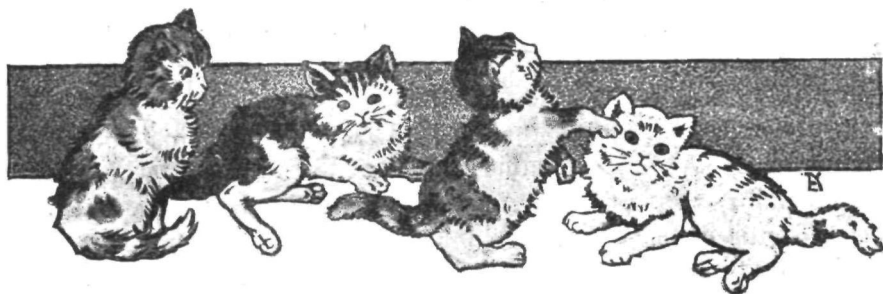
»Saj res, zdaj se spominjam, da sem že slišal o tem, da so odkrili med Arizonom in Novo Mehiko starine, ki pripovedujejo, da je imel na skalnatih planotah že izumrli rod mesta in trdnjave. Če bi bili Indijanci složni, ne bi si Evropejci tako lahko podjarmili Amerike.«

»Saj to je naša največja nesreča! Nismo imeli urejenih držav kakor vi. Edina zveza rodov, ki je bila podobna državi, je bila država Montezumova v Mehiki. Pa kaj pomaga, ko so bili domačini sovražniki Montezumovi na strani premagalca Korteza. Kako pa je bilo šele na vzhodni obali! Z zvijačo, verodoljstvom in silo so se polastili bledoličniki našega ozemlja. Za zlato in žganje so dobili naša lovišča, so se tam naselili ter izpodrivali korak za korakom. Hrabri in bojevití Irokosi ob gorenjem Hudsonu in Ontariu so bili najmogočnejši od vseh Indijancev, pa vendar so izginili. Kar jih še živi, so postali poljedelci. Ti imajo svoje ozemlje in govore še svoj lastni jezik. Delavarov ob dolenjem Hudsonu je bilo petdesettisoč mož, ko so prišli beli v deželo. Umaknili so se zapadno proti velikim rekam, in zdaj jih je le še osemsto! Mohikanci v Novi Angleški so izumrli popolnoma. Moj lastni rod, rod Dakota ali Siuksindijancev, se je skrčil tako, da nas je le še petindvajsettisoč mož. Mnogo naših in mnogi rodovi v Skalnatem pogerju, v Arizoni in v Koloradu še žive staro prosto in veliko življenje. Nekateri stanujejo v stožčastih šotorih iz kož in love kakor v prejšnjih dneh po preriji in v gorah. Vendar pa so nas iztrebili že tako jako, da nas je vseh Indijancev skupaj komaj še dvestosedemdesettisoč mož, in teh živi več kot tretjina v Kanadi. Tudi v Mehiki živi dosti Indijancev, ki pa se mešajo vedno bolj s potomci priseljenih Špancev, in kmalu bo vsa Mehika država mesticev. Na zapadu Misisipija se širi poljedelstvo vedno bolj, in tam preoravajo prerije. Beli prihajajo kakor kobilice, in Indijanci se umikajo pred njimi kcrak za korakom, kakor prerijski psi, krčice in antilope, če se užge trava v preriji.«

»In vendar imajo Indijanci mnogo prijateljev med belimi. Zanimajo se zanje in pišejo o njih knjige.«

»Vem. Vem tudi, da beli take knjige radi čitajo. Morebiti je to za nas tolažba, da vemo, da bodo še tedaj, ko pojde zadnji Indijanec za klicem Velikega Duha v večnost, knjige, ki bodo spominale bledoličnike, da so iztrebili naš rod. Iz njih bodo brali, kaj so počenjali prvi naseljenci med nami. Indijanci so bili v miru vedno odkriti in zanesljivi, pa kruti in zvi-jačni v vojni — prav kakor beli. So bili bledoličniki, ki so se navadili od sovražnikov skalpiranja, posnemanja oglavkov! Njihove vlade pa so jim plačevale za poslane oglavke. Prišli so s puškami, se poskrili, obkolili indijanski šotor ter postrelili vse. Še pred solnčnim zahodom so ležali Indijanci kakor snopje po žetvi mrtvi v gozdu. — Tako je bilo tedaj, tako je bilo vedno. Kaj so bili naši očetje proti belim, ki so prihajali vedno in vedno ter preplavljali našo deželo! Kruti so bili Indijanci seveda lahko, če so dobili ujetnike ter jim snemali oglavke. A bledoličniki so bili nad njimi. Rečem ti, beli moč, nam se godi, kakor čredam bizonov. Tudi naše življenje je le še kratko, kakor onih. Kmalu izgine zadnji rdečkožec. Z njim izumrje vse pleme, in naš sled izgine s sveta. Ali bo sedel tedaj pri smrtnem ležišču Indijančevem beli misijonar, da vzame Velikemu Duhu zadnji pozdrav iz doline mrtvih? Ali pojde zadnji Indijanec, ko začuti svoj konec, v gozd in zasadi bojno sekiro z gotovo roko v hrastovo deblo ter pohiti potem sam po stopinjah svojih očetov na temni poti v deželo duhov?«

(Konec.)

Mehkodlačka - Tihotačka - Mesojedka - Sladkosnedka

